

צריך לברר כמה פרטים על הפסוקים ויקרא פרק כד

י וַיֵּצֵא בֶן־אִשָּׁה יִשְׂרָאֵלִית וְהוּא בֶן־אִישׁ מִצְרִי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּנָּצוּ
בַּמַּחֲנֶה בֶן הַיִּשְׂרָאֵלִית וְאִישׁ הַיִּשְׂרָאֵלִי:

[מתי היה הסיפור עם בן המצרי שקלל?

(ובסיכום נראה שלפי רש"י זה הי' השבת של בכ"ח אייר בשנת יציאתם ממצרים עיין בלוח. א"כ אין כאן מקומו של הסיפור אלא שאין מוקדם ומאוחר בתורה)

הנה ברש"י פסוק י"ב "מקושש עמו .. בפרק אחד". היינו שהסיפור עם בן המצרי הי' באותו הזמן של הסיפור עם המקושש בפרשת שלח (במדבר טו, לב ואילך)

(ועיין לקמן ברש"י מ"ש, ההכרח של רש"י שהיה באותו פרק).

וא"כ צריך לברר מתי היה הסיפור עם המקושש, ואז גם נדע מתי היה הסיפור עם בן המצרי שבפרשתינו.

והנה שם בפסוק לב מפרש רש"י שהסיפור עם המקושש היה בשבת השני' בהיותם במדבר.

וזו לשונו של רש"י שם.

"(לב וַיְהִי בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר וַיִּמְצְאוּ אִישׁ מִקְשָׁשׁ עֲצִים בַּיּוֹם הַשִּׁבְעִי:

(לב) ויהיו בני ישראל במדבר וימצאו - בגנותן של ישראל דבר הכתוב, שלא שמרו אלא שבת ראשונה, ובשניה בא זה וחללה:)"

והנה איזה שבת היה "שבת ראשונה ששמרו, ואיזה הי' השניה שלא שמרו?

והנה בגמרא שבת קיח, ב איתא "אמר רב יהודה אמר רב, אלמלי שמרו ישראל שבת ראשונה לא שלטה בהן אומה ולשון. שנאמר (שמות טז, כז) "ויהי ביום השביעי יצאו מן העם ללקוט". וכתוב בתריה, "ויבא עמלק" (שמות יז, ח)"

א"כ לפי הגמרא, השבת הראשונה הוא השבת הראשונה שאחרי ציווי המן..

אמנם בגמרא הרי מביא מן הפסוק שלא שמרו ישראל את השבת הראשונה. א"כ איך אומר רש"י ששמרו את השבת הראשונה?

ולכאורה כן מבואר בפירש"י על הפסוק שמות ט"ז פסוק ד ד וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה, הִנְנִי מִמְטִיר לָכֶם לֶחֶם מִן־הַשָּׁמַיִם; וַיֵּצֵא הָעָם וַלְקוּטוּ דְּבַר־יוֹם בְּיוֹמוֹ, לְמַעַן אֲנֹסְנוּ הַיֶּלֶךְ בְּתוֹרָתִי אִם־לֹא.

(ד) למען אנסנו הילך בתורתי - אם ישמרו מצוות התלויות בו, ש...לא יצאו בשבת ללקוט:

הרי שנצטוו לא ללכת ללקוט,

ושם בפרק ט"ז כז-כט ויהי ביום השביעי, יצאו מן-העם ללקט; ולא, מצאו. {ס}
כח ויאמר יהוה, אל-משה: עד-אנה, מאננתם, לשמר מצותי, ותורתִי.
כט ראוי, כי-יהוה נתן לכם השבת--על-כן הוא נתן לכם ביום הששי, לחם יומים; שבו איש תחתיו, אל-יצא איש ממקומו--ביום השביעי.

(כט) ראו - בעיניכם כי ה' בכבודו מזהיר אתכם על השבת, שהרי נס נעשה בכל ערב שבת לתת לכם לחם יומים: שבו איש תחתיו - מכאן סמכו חכמים ארבע אמות ליוצא חוץ לתחום: אל יצא איש ממקומו - אלו אלפים אמה של תחום שבת, ולא במפורש, שאין תחומין אלא מדברי סופרים, ועיקרו של מקרא על לוקטי המן נאמר:

הרי שאזהרת השבת הי' שלא ילכו ללקוט ומן העם יצאו ללקוט, א"כ איך אומר רש"י ששמרו שבת ראשונה?

אמנם באמת מפורש בפסוק ל שם "וישבתו הָעָם, בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי."
ולכאורה הרי לא שבתו באותו שבת? ומבואר בכו"כ מפרשים שכוונת הפסוק הוא לשבת שלאחרי זה.
אלא שאם כוונת רש"י ל"וישבתו הָעָם בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי", א"כ למה קוראו שבת ראשונה? הרי זה הי' שבת שני' ? (ועי' בהנשך מלקו"ש חלק לא)

והנה רש"י על שמות טו, כה פירש "במרה נתן להם מקצת פרשיות של תורה שיתעסקו בהם, שבת..".
וברש"י [רש"י דברים ה, יב] פירש "יב שְׁמֹר אֶת-יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ כְּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ:
כאשר צוך - קודם מתן תורה במרה:",

א"כ הרי לומד שהציווי על שבת היה במרה לפני מ"ת
והוא מהגמרא שבת פז, ב "שבת דמרה. דכתיב (דברים ה, יב) "כאשר צוך ה' אלהיך". ואמר רב יהודה
אמר רב, כאשר צוך במרה"

וא"כ הי' אפשר לומר שכוונת רש"י בשבת ראשונה, היינו השבת דמרה, והמקושש היה בשבת השניה שלאחרי מרה.

ואמנם בתוס שם מקשה. "וא"ת, וכיון דבמרה איפקוד אשבת, היכי אמרינן בפ' כל כתבי (לקמן קיח):
"אלמלי שמרו ישראל שבת ראשונה לא שלטה בהן אומה ולשון, שנאמר ויהי ביום השביעי יצאו מן העם ללקוט וגו' וכתוב בתריה ויבא עמלק". אמאי קרי להאי שבת "ראשונה"? כיון דבמרה נצטוו, והא לא היתה שבת ראשונה? דמעיקרא כתיב "ויסעו מאילם ויבאו וגו'" ואמרינן בסמוך דאותו היום שבת היה".
א"כ יש לומר שרש"י הרי אינו מביא את הגמרא "אלמלי שמרו ישראל שבת ראשונה" א"כ לדידיה דרש"י שבת הראשונה הוא במרה, כקושיית התוספות.

אלא שבשיחות קודש ש"פ בשלח תשכ"ח מבואר ההיפך, שלרש"י, הציווי על שמירת שבת לא התחילה במרה כלל אלא מציווי המן.
וזה שכתב רש"י "במרה נתן להם מקצת פרשיות של תורה שיתעסקו בהם, שבת" הוא בדיוק "שיתעסקו בהם" ע"מ שיקימום לאחר זמן אבל לא הי' ציווי..

וז"ש רש"י "כאשר צוך קודם מתן תורה במרה", היינו לא שהי' הציווי אז במרה לשמור שבת אלא רק ללמוד הדינים של שמירת שבת שבפ"מ יצווה בזה לאחר כך בשייכות להמן.
(אלא שא"כ שלא נצטוו על שמירת שבת בפועל במרה, ורק נצטוו בשייכות להמן, א"כ למה אין רש"י מפרש שם "כאשר צוך במן"? הנה כן הקשו התוספת שם בלא"ה בד"ה כאשר צוך, שבת פז, ב. ותיצו כיון שכאשר צוך נאמר גם לגבי כבוד אב ואם, וזה לא מצינו כי אם במרה א"כ מסתבר שגם כאשר צוך שאצל שבת הוא במרה. אבל לגבי שבת לא הי' ציווי של בפועל ממש).

ומבאר אדמו"ר ההכרח לשיטת רש"י בזה הוא מדברי רש"י על פסוקים כב ויהי ביום הששי, לקטו לך מן השנה--שני העמר, לאחד; ויבאו כל-נשיאי העדה, ויגידו למשה. ויגידו למשה: מה היום מיומים?

ומכאן יש ללמוד שעדיין לא הגיד להם משה פרשת שבת שנצטווה לומר להם (פסוק ה) והיה ביום השישי והכינו וגו', עד ששאלו את זאת. אמר להם (פסוק כג) הוא אשר דבר ה', שנצטווינו לומר לכם, ולכך ענשו הכתוב, שאמר לו (פסוק כח) עד אנה מאנתם, ולא הוציאו מן הכלל:
כג ויאמר אליהם, הוא אשר דבר יהוה--שבתון שבת-קדש ליהוה, מחר: את אשר-תאפו אפו, ואת אשר-תבשלו בשלו, ואת כל-העדר, הניחו לכם למשמרת עד-הבקר.
(כג) את אשר תאפו אפו - מה שאתם רוצים לאפות בתנור, אפו היום, הכל לשני ימים, ומה שאתם צריכים לבשל ממנו במים",

ולכאורה הרי ציוה אותם לעיל במרה, ומזה מכריח אדמו"ר שרק הציווי להתעסק הי' במרה, אבל לא הי' עדיין המצוה,

(וצריך לעיין כיון שהיו להם דינים מיוחדים אז כפירוש רש"י ששייכים להמן דוקא אל יוציאו, כי בלא"ה תחומין לאו דוקא דאורייתא, ועוד הרי הי' פקוח נפש, לפני שידעו שיהיה להם שני פעמים, ואיך מוכיחים מזה)

וכיון שלשיטת רש"י לא הי' במרה מצות שבת, בזה מתרץ אדמו"ר את דברי התו' בשבת פז ע"ב בדה כאשר צוך
"כאשר צוך במרה - וא"ת וכיון דבמרה איפקוד אשבת היכי אמרינן בפ' כל כתבי (לקמן ק"ח): אלמלי שמרו ישראל שבת ראשונה לא שלטה בהן אומה ולשון שנאמר ויהי ביום השביעי יצאו מן העם ללקוט וגו' וכתב בתריה ויבא עמלק אמאי קרי להאי שבת ראשונה כיון דבמרה נצטוו והא לא היתה שבת ראשונה?" דלשיטת רש"י במן הי' הציווי והי' שבת ראשונה.

אלא שלפי"ז אינו מובן לכאורה למה רש"י כותב בפרשת שלח אצל המקושש, ששמרו שבת ראשונה, ולכאורה לפי"ז שבת הראשונה הוא בירידת המן, והרי מפורש שאנשים יצאו ללקוט? ורק שבשבת הבא וישבתו העם? (ועיין בהמשך מלקו"ש חלק לא)

אמנם איך שנפרש שבת ראשונה או במרה או במן, צריכים לומר ש"ויהיו בני ישראל במדבר וימצאו מקושש עצים" אינו מדבר סיני כי הרי לא הגיעו למדבר סיני על לר"ח סיון אלא שהפסוק מדבר מהמדבר שמסופר בפרק טו, כב שמיד שיצאו ממצרים, כב ויסע משה את-ישראל מים-סוף, ויצאו אל-מדבר-שור;

וילכו שלשת-ימים במדבר, ולא-מצאו מים. ובפרק טז, א, ויסעו, מאילם, ויבאו כל-עדת בני-ישראל אל-מדבר-סין, אשר בין-אילם ובין סיני--בהמשך עשר יום לחדש השני, לצאתם מארץ מצרים.

נמצא שהיו במדבר במשך הזמן אף שהיו במרה, ואילים, וזהו פירוש הפסוק ויהיו במדבר, היינו המדבר של שור ושל אילים, ותלוי אם שבת ראשונה הוא במרה אז המדבר הוא מדבר שור, ואם שבת הראשונה הוא במן אז הוא מדבר סין. וצ"ל שמרה ואילים הם במדבר.

הנה לפי הנ"ל הסיפור של המקושש ובן המצרי היו בחודש ניסן-אייר בשנה הראשונה ליציאתם מארץ מצרים.

ואפילו אם נאמר ששבת ראשונה מדובר בשבת הראשונה שלאחרי מ"ת. וכמבואר בלקו"ש חלק יח שיחת חגה"ש, שיש מעלה בשבת שהוא לאחר מ"ת, כיון ששמירת שבת הוא אז כחלק מקבלת התורה ויש בזה כל המעלות שבדבר. ושקו"ט אם השבת של מ"ת עצמו, דלכ"ע בשבת נתנה תורה הוא ראשונה. וא"כ ה' אפשר לכאורה לפרש שלזה מכין רש"י בשבת ראשונה שלאחר מ"ת. וא"כ נמצא שהסיפור עם המקושש והבן מצרי הוא בחודש סיון של שנה הראשונה.

ולכאורה אינו מובן איך אפשר שהסיפור עם המקושש והבן מצרי ה' אז? ולכאורה מכמה טעמים נראה שקשה לומר כן?

א.הרי רש"י מביא לקמן, שידעו שהמקושש חייב מיתה מהפסוק "מחלליה מות יומת" (שמות לא, יד) וברש"י פסוק יב שם " (יג) ואתה דבר אל בני ישראל - ואתה אע"פ שהפקדתיך לצוותם על מלאכת המשכן אל יקל בעיניך לדחות את השבת מפני אותה מלאכה: אך את שבתתי תשמרו - אע"פ שתהיו רדופין וזריזין בזריזות המלאכה שבת אל תדחה מפניה כל אכין ורקין מיעוטין למעט שבת ממלאכת המשכן: ". היינו שציווי זה על שמירת שבת ה' בשייכות למלאכת המשכן הנה לכאורה פסוק זה לא נאמר לבני ישראל עד למחרת יום הכפורים? כי לשיטת רש"י כל מלאכת המשכן נצטוו למחרת יוה"כ"פ (שמות לג, יא) ולכאורה גם ציווי שבת שאינו דוחה את מלאכת המשכן נאמר להם ביחד עם ציווי המשכן? א"כ איך ידעו לפני יום הכפורים מהפסוק "מחלליה מות יומת"?

ואפילו אם נדחוק ונאמר שפסוק זה אמרו לישראל מיד לאחר מתן תורה, אבל מ"מ לא ה' משה יכול לדונו על פסוק זה עד לאחר יוה"כ"פ. (וצ"ל שאף שהפסוק עצמו לא נאמר אבל מ"מ תוכן הפסוק ה' ידוע להם, ורש"י מביא מהפסוק שנאמר להם אח"כ)

ב. ברש"י כתוב בנוגע להבן מצרי "נכנס לבית דינו של משה ויצא מחוייב" והרי פירש"י שמות יח, יג, "וגו' ומשנתנה תורה עד יוה"כ לא ישב משה לשפוט את העם"?

שהסיפור עם המקושש והבן מצרי קראו בשנה ראשונה ורק לאחר משך כמה חדשים מתי שהתפנה משה הביאו אותו למשה. כי לא משמע כן כלל.

ג. והרי בפשטות מבואר שכל זה קרה לפני מ"ת במרה או במן א"כ איך שייך להביא את הפסוק של "מחלילה?"

ד לכאורה כל ענין המחנות נתחדש בשנה שניה בר"ח ניסן, כפירוש רש"י בפרשת נשא במדבר ה, א "ושמנה פרשיות נאמרו בו ביום" ובגמרא הנזקין וברש"י שם מבואר שאז נקבעו המחנות "ופרשת שילוח טמאים. ופרשת שילוח טמאים - וישלחו מן המחנה שבאותו היום הוקבעו המחנות וכשנגלים הפרוכת בכל סילוק מסעות הותרו זבין ומצורעים ליכנס לשם:"
א"כ איך אפשר לומר שבשת הראשונה הי' מעשה בו בזמן שאז לא הי' כל ענין המחנות?

ובש"ח מביא מרא"ם, והקשה ג"כ מלחם הפנים שהובא ברש"י כאן בתחלה שהי' ג"כ רק בשנה השנית לאחר הקמת המשכן, ולא בשנה הראשונה, א"כ איך יכול להיות באותו הזמן של המקושש? ועל הקושיא מלחם הפנים מתרץ שהי' ידוע להם הציווי, אבל אינו מתרץ בהש"ח על הדגלים? וצ"ע (וכנראה שהי' מנהגם בהדגלים אף לפני הסידור שאח"כ, מיוסד על ארונו של יעקב, וכיו"ב, אבל קשה להבין הלשון שו"יצא מחוייב" משמע שהי' מן הדין)

והנה בתוס' ב"ב קי"ט ע"ב בד"ה אפילו קטנה מביא שהסיפור של המקושש הי' בשנה השנית וז"ל שם "מעשה המקושש היה בתחלת ארבעים מיד אחר מעשה מרגלים, דאמר במדרש דלשם שמים נתכוין, שהיו אומרים ישראל כיון שנגזר עליהן שלא ליכנס לארץ ממעשה מרגלים שוב אין מחוייבין במצות, עמד וחילל שבת כדי שיהרג ויראו אחרים ולא נשאו עד סוף ארבעים שנה כדמוכחי קראי".
אמנם זהו לא כשיטת רש"י על החומש, שהמקושש הי' בשנה הראשונה.

ועיין בלקו"ש חלק כח שיחה ב לפרשת שלח אריכות בדברי תו' אלו. וכמדומה שאינו מציין שם להתוס' והרש"י שנ"ל

ולכאורה לפי פירוש זה של התוס' צריכים גם לומר שהסיפור עם הבן מצרי הי' באותו זמן של המקושש, כפי ההוכחה מהפסוק שמבואר לקמן.

וכיון שהגזירה נגזרה בט' באב בשנה השני', והדגלים הוקמו בא' בניסן כנ"ל, א"כ מה הי' עם הבן מצרי כל הזמן?

ואולי נטע בתוך מחנה ערב רב או גרים, ורק אז כשנתעורר הסיפור עם המקושש התחיל הוא עם המחלוקת והגידוף.

עכ"פ מכמה מקומות בלקו"ש נראה ברור שלרש"י סיפור המקושש הי' בשנה הראשונה כמו בלקו"ש חלק ח עמוד 178 מביא בפשטות מרש"י הנ"ל שלח טו, לב שהחטא של המקושש הי' שנה לפני חטא המתלוננים. עיי"ש בהערה 2 שכל זה הי' בשנה השני' והמקושש הי' בשנה הראשונה.

ועיין לקו"ש חל ז' הערה 32 בפשטות "מקושש זה הוא הי' לפני מ"ת". עיי"ש בארוכה,

א"כ הרי קשה מאד איך אפשר ללמוד מפסוק מחלילה מות יומת? ואיך היו ענין המחנות והדגלים אז?

ועייש שם בלקו"ש שמבאר שכל הספק במיתתו הוא מטעם שזה ה' לפני מ"ת, א"כ יש ספק במה מיתתו אבל לאחר מ"ת לא ה' ספק, א"כ איך אפשר להביא מפסוק שלאחרי מ"ת?

:

ועיין לקו"ש כרך ח שיחה ב לפרשת פנחס הערה 10 "להמפרשים שם שני' ליצי"מ" לכאורה כוונתו הוא לדעת התו', ולא לדעת רש"י הנ"ל

ובעמוד 179 כותב שם אדמו"ר מפורש דער חטא המקושש איז געטאן געווארן אין דעם ערשטן שבת וואס די אידן זיינען געווען במדבר. ובהערה 41 שם כתוב, ראה שיחת שפ ואתחנן תשכח.

ולא מצאתי שם מפורש שאדמו"ר יסביר פרט זה, ולא הבנתי איך אומר "דעם ערשטן" כי הרי רש"י מפורש השני. ומה שהגמרא אומרת אלמלי שמרו שבת ראשונה הרי זה לא מצד המקושש. אלא מהעם שיצאו ללקוט? (אבל עי' לקמן מהמבואר בלקו"ש חלק לא) ולכאורה כוונתו במדבר, למדבר שור, או אלים?

ועי' לקו"ש חלק כג ע 188 שם מבואר שהיו באותו זמן המקושש והמגדף ולמה אצל המקושש הביאו גם לכל ישראל ובהמקושש רק למשה.

עכ"פ מה שנשאר לבאר, איך אפשר לומר שהמקושש ה' במרה או באילים לפני מ"ת, הרי הפסוק מחלליה הוא אחרי מ"ת.

איך אפשר לומר שהבן מצרי ה' במרה או באילים הרי כל הדגלים נתחדשו בשנה השני' אם לשיטת רש"י נצטוו על שמירת שבת באילים איך אומר רש"י ששמר שבת ראשונה, (אבל אם היינו אומרים שה' במרה אז ה' מובן) וצ"ע בכל זה

לאח"ז מצאתי בלקו"ש חלק לא אריכות בזה ונראה שאדמו"ר לומד שם ש"וישבתו ביום השביעי" הוא אותו שבת ולא שבת שלאחרי. ומחדש שם שלא כל הציונים של שבת נצטוו במן, ורק מתחילה נצטוו לא לאפות ולא לבשל בשבת, ואח"כ כשיצאו ללקוט מן העם נצטוו, אל יצאו ללקוט ונלאחרי שנצטוו על זה אומר הפסוק וישבותו ביום השביעי" באותו שבת. ועל פי זה מובן בפשטות מה שרש"י אומר ששמרו שבת ראשונה היינו בפרשת המן, והוא שלאחרי הציווי לא ללקט מעיד הפסוק שמרו את את השבת. וזה לפי פירוש רש"י שבאמת לא נצטו במרה רק להתעסק במן, א"כ זהו השבת הראשונה שיש בה מצוות שבת ושמרוהו, כהעדאת הפסוק עצמו.

משא"כ לפי הגמרא שנצטוו על שבת במרה, ומאזה טעם שיהי' קוראים פרשת המן שבת ראשון, (וכקושיית התו' הנ"ל) .

לכן לסיכום נראה שלפירוש רש"י הסיפור עם בן מצרי והמקושש הוא בשבת השני לאחר המן [

אמנם לכאורה לפי מה שמסביר אדמו"ר בלקו"ש חלק ל"א, מה היה חטאו של המקושש, הרי לא נצטוו רק על אפייה ובישול וההוצאה ושאר הלכות לא נצטוו עד למ"ת א"כ הרי לא עבר המקושש כלום? וצ"ע בזה.

אם לא שנאמר שחטא של המקושש על פי פשוטו של מקרא, שעבר על מלאכת הוצאה שכן נצטוו. אבל כמדומה שיש בזה דעות ובגמרא מבואר שהוא מלאכת תולש. וצ"ע בכל זה]

(י) ויצא בן אשה ישראלית - מהיכן יצא?

[עד עכשיו לא זehינו את בן המצריתו והוא בא בסוף הפסוק שמזכיר את שם האם של המצרי]

רבי לוי אומר: מעולמו יצא.

[ראיתי מפרשים שמפרשים שאיבד עולמו, שהרגו אותו, וגם שאבד את חלקו בעולם הבא. אמנם הלשון כאן שהוא יצא, אבל מעולם הזה הוציאו אותו ולא שיצא מעצמו.

וגם ראיתי מפרשים שע"פ פשוטו יצא מאוהלו.

אבל לכאורה רש"י מפרש כאן, דקשה לו למאי נפק"מ שהי' באוהל ויצא ממנו, והי' צריך להתחיל הסיפור עם "ובן איש מצרי וכו'?"

גם ראיתי פירוש שעולמו בא בהמשך ל"חק עולם". אבל שם הרי עולם פירוש לעולם ועד וכאן הרי פירוש מעולם הזה או גם מעולם הבא?

ולכאורה רש"י גם בא להסביר מה השייכות לסיפור זה להפסוקים שלפני זה, וכפירושו בהמשך אלא ששם מסביר שהא גופא הוא פירוש המלה "ויצא"]

רבי ברכיה אומר: מפרשה שלמעלה יצא.

לגלג ואמר, "ביום השבת יערכנו?!", דרך המלך לאכול פת חמה בכל יום, או שמא פת צוננת של תשעה ימים?! בתמיה.

[שהרי אפו את הלחם בערב שבת, והכהנים ממשמרה היוצא ומהמשמרה הנכנסת אכלוהו בשבת. והוי תשעה ימים.

אבל מה הכוונה "דרך המלך לאכול"? הרי לא הי' נקרב על המזבח רק הקומץ והוא האזכרה ולא הלחם עצמו?

ולכאורה כוונתו להכהנים שאוכלים א"כ למה אומר "דרך המלך"? ובאמת הי' נס והלחם לא הי' צוננת כמבואר בחז"ל]

ומתניתא אמרה: מבית דינו של משה יצא מחויב.

בא ליטע אוהלו בתוך מחנה דן, אמרו לו מה טיבך לכאן?

אמר להם: מבני דן אני.

[כוונתו שאמו היתה מבני דן כבהמשך הפסוקים]

אמרו לו (במדבר ב. ב): "איש על דגלו באותות לבית אבותם" כתיב!

[נכון שאביו הוא מצרי א"כ אין הוא שייך לבני דן.]

אלא שצריך לברר איפה נטעו הערב רב או אנשים שנתגיירו, כדוגמת יתרו את אהלם? ולכאורה גם נראה שכל זה קרא כיון "שאמרו לו מה טיבך לכאן?" היינו שהם לא רצו אותו, אבל אם לא היו מקפידים היה יכול לנטוע אהלו שם. ואולי הלכו הערב רב למקומות שלא הקפידו]

נכנס לבית דינו של משה, ויצא מחויב.

עמד וגדף:

בן איש מצרי - הוא המצרי שהרגו משה: (שמות ב. יב)

[לכאורה שם מרש"י משמע שלא הי' רק פעם אחת שהוציאו מביתו וכשבעלה הרגיש בדבר, ולכן הי' רודה אותו באותו היום ומיד אחרי זה הרגו, א"כ מניין ידע באמת שהוא בן מצרי, ואולי הוא בן הישראל, ולמה לא הלך אצל שבט הבעל של שלומית, והרי רוב בעילות הולך אחר הבעל?

ולכאורה אין לומר שזה הי' נמשך הרבה זמן לפני זה ורק שאז הרגיש בדבר, כי א', מ"מ רוב בעילות הולך אחר הבעל וב' הרי משמע מרש"י שם כסבורה שהיא בעלה, אבל לא עשתה זאת מרצונה, א"כ למה נאמר שהוא הי' בן של המצרי מאותו פעם אחת? ובדרך אפשר אולי יש לומר שזה כוונת רש"י לעיל בויצא מעולמו, עולם של ישראל, להחזיק עצמו לבן איש מצרי, ויצא מעלמו, היינו מהעולם השייך לו היינו להיות ישראל, ויצא מעולם זה והוא בן איש מצרי בתוך בני ישראל, שהתנהג כבן מצרי אף שהוא הי' בתוך בני ישראל].

ולכאורה אם הי' בן המצרי אולי גם היה בלבו על משה שהרג את אביו. ולכאור זה קרה לפני 67 שנה כמבואר שם שויגדל, א"כ הי' אז בערך 13 (עי' בלקו"ש חלק טז עמוד 25 שהי' אז בן יא או יב) ואף שזה לגדולה כפירוש רש"י שם מ"מ משמע שהי' באותו זמן שויגדל הראשון, ובעת יציאת מצרים הי' משה בן שמונים שנה, א"כ סיפור זה קרה לפני 67 שנה בערך, ואולי יש בזה הרמז מלחם הפנים שאף שהוא לתשעת ימים ולגלג על זה, מ"מ הוא טען שצריך להיות רותחת היינו שהוא עדין רותח ממה שקרה אז.

בתוך בני ישראל - מלמד שנתגייר:

[לעין במפרשים, למה הי' צריך לגייר כשאמו ישראלית? (לכאורה הכוונה הוא שהבן מצרי נתגייר, ולא המצרי), ואולי משום שבשעת מ"ת נהיו כל ישראל גרים, ואם בן מצרי הי' בוחר לא להתגייר, לא הי' חלק מקהל ישראל. ובמפרשים מבואר ג"כ [שאצל אוה"ע הולכים אחר האב א"כ הי' צריך להתגייר.

אמנם ברש"י שמות מבואר ויפק כה וכה, שראה שאין אף אחד שיתגייר . ובמפרשים ביארו כי לבן המצרי הזה כבר הי' בעולם בעת שויפן כה וכה, כי הרי היתה בהריון מהמצרי , וככונת הפסוק שאין עוד אחר שיתגייר.

אלא שלכאורה זה שאין אחר שיתגייר הוא לא רק משום שלא יהרגנו אם יצא ממנו מי שיתגייר אלא גם מצד הזכות שיש ליוצאי חלציו שהם גרים אולי יגינו גם להמצרי. ולכאורה גם זה שנתגייר הי' מועיל בזה. אלא שבאמת זה שהבן הזה נתגייר לא הוי זכות כלל, כיון שלבסוף גקלל והרגוהו. וכונת רש"י לגר שיתגייר.

וזה שהוצרך רש"י לפרש כן כאן הוא משום.

דלכאורה משמע מכל זה שלא הי' ברור למשה אם ראוי שיהרוג אותו.

וגם מפירוש ראשון ברש"י שם, שאמר" ויפן כה וכה ראה משעשה בביית ומה שעשה בשדה", ומנין הי' יודע משה מה שעשה לו בבית.

וצריך לומר ברוח הקודש. ורק משום זה הרגו, אבל לפי פירוש השני באמת לא ידע מה עשה לו בבית, ולא הי' כדאי ליהרג רק משום שראה שלא יצאו ממנו גרים}

וינצו במחנה - על עסקי המחנה:

ואיש הישראלי - זה שכנגדו, שמיחה בו מטע אוהלו:

יֹא וַיִּקֶּבּ בֶּן־הָאִשָּׁה הַיִּשְׂרָאֵלִית אֶת־הַשֵּׁם וַיִּקְלֹל וַיִּבְיֹאוּ אֹתוֹ אֶל־מֹשֶׁה
וַשֵּׁם אִמּוֹ שְׁלֹמִית בֵּת־דַּבְּרִי לַמָּטָה־דָן:
(יא) ויקב - כתרגומו: ופריש.

שנקב שם המיוחד וגדף.

והוא שם המפורש ששמע מסיני:

ושם אמו שלמית בת דברי - שבחן של ישראל שפרסמה הכתוב לזו, לומר, שהיא לבדה הייתה זונה:

[קשה לו לרש"י לכאורה, כי מתחלת הפסוקים נראה שהפסוק רוצה להעלים מיהי האשה, כיון שמזכירו תמיד כ"בן האשה הישראלית" ורק לאחר זה הפסוק מגלה "ושם אמו שלמית בת דברי למטה דן", וא"כ למה לא הזכירו קודם.

וגם למה יספר פסוק בגנותה ע"י הזכרתה?

וע"ז אומר רש"י שאדרבא שזאת היתה רק היא, כיוצא מן הכלל, ויש בזה שבחן של ישראל

[אף שמוספר ברש"י שמות ב. יא "כסבורה שהיא בעלה" ? י"ל שמשום ש"הייתה זונה" גרם לה שהמצרי הלך אחריה, ובכברש"י בד"ה בת דברי "לפיכך קלקלה" ובמקום אחר ביאור רש"י שהשם נתן את שמו לפני כל השבטים לומר שלא שלטו בנשותיהם]

שלמית - דהות פטטה שלם עלך, שלם עלך, שלם עליכון, מפטטת בדברים שואלת בשלום הכל:

בת דברי - דברנית, הייתה מדברת עם כל אדם, לפיכך קלקלה:

למטה דן - מגיד שהרשע גורם: גנאי לו, גנאי לאביו, גנאי לשבטו.
כיוצא בו (שמות לא ו) "אהליאב בן אחיסמך למטה דן", שבח לו. שבח לאביו. שבח לשבטו:

יב וַיִּנְחָהוּ בַּמִּשְׁמֶר לְפָרֶשׁ לָהֶם עַל־פִּי יְהוָה: {פ} (יב) ויניחהו - לבדו.

ולא הניחו מקושש עמו.

ששניהם היו בפרק אחד.

[מנין לו לרש"י זה? ולמה הוצרך לומר זה?

ולכאורה זה מדויק מזה שכתב רש"י לפני"ז "וינחהו לבדו", אבל אם לא הי' בפרק אחד הי' כתוב וַיִּנְחָהוּ]

וידועים היו שהמקושש במיתה, שנאמר (שמות לא יד) "מחלליה מות יומת", אבל לא פורש להם באיזו מיתה.

לכך נאמר (במדבר טו לד) "כי לא פורש מה יעשה לו".

אבל במקלל הוא אומר "לפרוש להם", שלא היו יודעים אם חייב מיתה אם לאו:

יג וַיִּדְבֹּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר:

יֵד הוֹצֵא אֶת־הַמִּקְלָל אֶל־מַחוּץ לַמַּחֲנֶה וְסָמְכוּ כָל־הַשְּׁמָעִים אֶת־יְדֵיהֶם
עַל־רֹאשׁוֹ וְרָגְמוּ אֹתוֹ כָּל־הָעֵדָה:
(יד) השמעים - אלו העדים:

כל - להביא את הדיינים:

את ידיהם - אומרים לו דמך בראשך ואין אנו נענשים במיתתך שאתה
גרמת לך:

כל העדה - במעמד כל העדה.
מכאן ששלוחו של אדם כמותו:

טו וְאֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תִּדְבֹּר לֵאמֹר אִישׁ אִישׁ כִּי־יִקְלַל אֱלֹהִיו וְנָשָׂא חֲטָאוֹ:
(טו) ונשא חטאו - בכרת, כשאין התראה:

טז וְנִקְבַּ שֵׁם־יְהוָה מוֹת יוֹמָת רָגוּם יִרְגְּמוּ־בּוֹ כָּל־הָעֵדָה כַּגֹּרֶץ כְּאֶזְרַח
בְּנִקְבוֹ־שֵׁם יוֹמָת:
(טז) ונקב שם - אינו חייב עד שיפרש את השם. ולא המקלל בכינוי:

ונקב - לשון קללה. כמו (במדבר כג ח) "מה אקב":